

RÉGHENY TAMÁS
CSEND VOLT

...a tovahömpölygő víz jelképe és mondandója még sohasem volt számára ily erősen és szépen nyilvánvaló. Úgy érezte, a folyónak valami külön mondanivalója van számára, valami, amit még nem tud, ami még vár rá... Úgy tűnt neki, hogy aki ismeri ezt a vizet és ennek titkait, az sok más dolgot is megért, sok titkot...
(Hermann Hesse)

Saját létünk folyamatos bizonytalansága, felbukkanása, majd alábukása a folytonosan változóba, arra sarkallja az embert, hogy önmagát folyamatosan figyelve, életének történéseit, viselkedését valahogy megtartsa, megóvja a feloldódástól. Névvel nevezve, szavakkal körülvéve renddé alakítja, mielőtt ismét elmerülne a meg sem történtek világába. Katalogizálva viselkedésünket, a világ dolgaira adott reakcióinkat, valóságot gyártunk belőle, majd később – más út nem lévén –, az így rendezett dolgokat elemezzük, értelmezzük. Egy-egy jól megtalált kategória renddé szervezi a körülöttünk áramló világot, közelít hozzá (miképp a félresikerült hosszú úrt teremt).

A Duna tavaly nyári áradása - mint a szokatlan, rendhagyó történések általában - különös erővel hívta életre ezt az ön- és világértelmező magatartást. Az árvíz természetes reakcióikat szül: a katasztrófa hatására az ember összeszedett, megszervezett cselekvéssel válaszol - védi, menti életét, javait, földjét, házát, jószágát. Az ezzel kapcsolatos viselkedés klasszikus felállása nyilván egyrészt az „*árvíz sújtotta lakosság*” másrészt a „*megfeszített küzdelmet folytató katasztrófa-elhárítás*” élethelyzete, szemlélet- és viselkedérendszer. Hasonlóképp ismert a *hátszági éthosz*: a veszedelem közösgéjalkító ereje, a tettekben, közadakozásban és hasonló jócselekedetekben megnyilvánuló segítő háttér, az összefogás, a szolidaritás ritkán tapasztalható jelensége.

Már az előző években megjelent azonban egy harmadik hozzáállási forma, amely most került igazán a köztudatba, hogy a központhoz közelebb eső területeket érte a csapás: a jelenséget ismertté tévő új varázsszó a „*katasztrófaturizmus*”. A „*katasztrófaturista*” az az élőlény, aki nem vesz részt, nem cselekszik, csak annyiban, hogy a közösségi szolidaritást felrúgva, saját szószakoztatása érdekében a helyszínre siet. A belátás nélküli élményparazita ezzel akadályozza a védekezési munkálatokat, ezért rosszállással kell fogadnunk és meg kell vetnünk (mert ez a legegyszerűbb minden olyan manifeszt tulajdonsággal szemben, ami bennünk csak gyáván bujkál). Mint újonnan leírt élőlényt, elemezte riporter, szakember, műsorvezetők hada – hiszen fontos képződmény: a turisták nemzetségének, a mai világ alapjelenségének, a harmadik évezred gazdasági motorjának új alakja (önmagában is izgalmas kérdés, hogy a katasztrófaturizmus miképp mutat rá a turizmus általános világromboló tulajdonságaira).

Nem kétlem, nyilván létezett a leírt jelenség, voltak a történésekben az említett érték- és viselkedési rendszer alapján részt vevők, bár gyaníthatóan jóval kevesebben, mint ahogy a média tálalta, s amekkora jelentőséget tulajdonított nekik a védekezés kerékkötőiként. Hanem volt itt egy negyedik szépen kirajzolódó viselkedés is, amelyről egyáltalán nem esett szó - mi több, gyaníthatóan éppen ezt a jelenséget mosta össze a felületes elemző a katasztrófális turizmussal.

Az előkép már a Tiszát ért mérgezésnél megjelent. A tisztatemetés Tokajban vagy Szegeden még részben vagy egészben társadalmi szervezetek által létrehívott megmozdulás volt, de a folyó menti kis falvakba betérve, itt is ott is emberek csendes csoportjait lehetett látni, ahogy virággal a kezükben álltak a parton. A helyszínről tudósító olasz újságíró mesélte, hogy egy hasonló kis helységbe éppen akkor érkezett, mikor egy kompanyi ember indult a partról a folyó közepe felé, ahol a folyóba szórták virágaikat. Mindezt egyetlen szó nélkül. Temettek. Márpedig akit/amit temetnek, az nemcsak hogy élő, de a lelki, szellemi világ számára is létező volt. *“Csak Indiában láttam ehhez fogható. De gondolni sem merem, hogy itt, Európában még megtörténhet hasonló.”* - emlékezett napokkal később az újságíró, még mindig az élmény hatása alatt.

És most ismét megtörtént. Míg a Tisza esetében az értelmetlen pusztulás, addig most az áradás volt a lelki-szellemi értelemben vett élet szimbóluma.

Emberek álltak kora reggeltől késő estig a Duna partján: Vácott, Visegrádon, Szentendrén és végig a Dunakanyar falvaiban csakúgy, mint a budapesti rakpartokon. F fiatal anyuka páréves gyerekével, családok, huszonéves barátnők, középkorú férfi kutyával, baseball sapkás fiú ugratós biciklivel: emberek, akiket mindennapi életük során csak a közlekedési lámpa pirosa képes néhány pillanatnyi várakozásra ítélni, most csendben álltak hosszú percekig.

Egy idősebb férfi mellettem nem is a vizet nézi. Csak érinti figyelmének sugarával a folyó alig hullámozó felszínét. Mintha valahol fölötte keresné a lényegét. *Él*, mondja.

Csend volt. Az emberek alig szóltak egymáshoz, nem mozdultak, a hangoskodó gyereket leintették. Mint megigézett, szemlélődésbe bájolt bábok: hosszan, mereven nézték a folyót - mindenki érezte, hogy ez nem az általunk ismert Duna. Nem az a koszos, fekáliával dúsított, élettelen lé, ami minden nap előttünk folyik. Mintha életre kelt volna. Aki ott volt, és lehetősége volt *csak* szemlélni, csendben, mozdulatlanul simulni a történésekhez, az érezte: élt a Duna. Megérintette a folyó, erejével meghajlásra, egyszersmind felülemelkedésre készítette. A megszokott rendjét védő, cselekvéstől beszűkült ember mellett a folyó partján megjelent *“a szemlélődő ember”*.

Megmozdulnak a személyesen meg sem élt emlékek, a látás képességének valódi letéteményesei. Mintha valami régmúlt érzés tárulna fel, hívódna elő a külső energia egészen mélyre ható erejétől. A folyó áttörte a civilizáció kényelmet és vakságot hozó hálóját. Meghátrálásra kényszerített, látni tanított: magunk tagadásával megjárni, felfogni a kintet, elérni a történést és visszatérni.

Mintha megnyílt volna valami. Egyszer csak átlát az ember a szemét, szellemét burkoló hályogon. Érinti a dolgok valódi természetét - rég feledett, ritkán tapasztalt érzés, hogy közöm van a dolgokhoz. Mi több részem van bennük, és tudatában is vagyok ennek a kapcsolatnak.

Csend volt. A kiszolgáltatottság feloldozó elfogadása, felszabadító ereje, emelkedettsége. Meghajlás: alázat a valóság iránt. A katasztrófa a percmemből, a mindennapok emberéből előhívta a mozdulatlan szellemi lényt.

Az ilyen csendben megülő, időhárító pillanat hordozhatja annak lehetőségét, hogy megtaláljuk azt a keresztutat, ahol rossz irányt vettünk, és megvetve lábunkat, az elmúlt évszázaddal (és az azt felvezető néhányval mögötte) bölcsebben, egy tisztább utat választunk.